

Doi: <https://doi.org/10.15407/dse2017.02.191>

УДК 365.48

JEL CLASSIFICATION: I320

Ю.А. КЛИМЕНКО

аспірант, голов. екон.

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М.В. Птухи НАН України

01032, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: yuliia_klymenko@ukr.net

ОЦІНКА РІВНЯ ПЕРЕНАСЕЛЕНОСТІ ЖИТЛА В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯННЯ З КРАЇНАМИ ЄС

Стаття присвячена аналізу проблеми перенаселеності житла, яка є однією з найбільш значущих житлових проблем, особливо для низькодохідних верств населення та для країн, що розвиваються. Будь-яке визначення житлових умов повинно охоплювати низку факторів. Найчастіше для характеризування житлових умов розглядають такі основні аспекти: житлова площа, безпека, комфортабельність та доступність. Житлові умови вважаються незадовільними, якщо вони не в змозі забезпечити адекватне співіснування тієї кількості людей, яка його населяє. Перенаселене житло значно погіршує якість життя його мешканців. Це призводить не лише до фізичних незручностей, але і до соціально-психологічних проблем. Основна причина поширення проблеми перенаселеності житлових приміщень полягає в неможливості більшості населення придбати власне житло відповідної якості. Є ряд параметрів, які дослідники використовують для об'єктивної кількісної оцінки ступеня перенаселеності житла. Найбільш поширеним у світі є вимірювання за допомогою індикаторів PPR, PPB, USFPP. У цій роботі аналіз перенаселеності житла в Україні виконано за допомогою індикатора PPR та USFP. Також у роботі зроблено спробу оцінити рівень перенаселення житла в Україні за методикою ЄС (EU SILC). В багатьох країнах Центральної та Східної Європи рівень перенаселення становить понад 40%. Досліджено кількісні характеристики достатнього житлового простору, проаналізовано диференціацію населення за рівнем перенаселеності житла у розрізі місцевості проживання, розраховано кількість домогосподарств, житлові умови яких відповідають стандартам необхідного житлового простору, розглянуто залежність між проживанням в перенаселеному житлі та ресурсами домогосподарства, здійснено порівняння рівня перенаселеності житла в Україні та країнах ЄС.

Ключові слова: житлові умови, перенаселене житло, рівень перенаселення.

Ю.А.Клименко

аспірант, главн. екон.

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М.В. Птухи НАН України

01032, г. Киев, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: yuliia_klymenko@ukr.net

© КЛИМЕНКЮ Ю.А., 2017

ОЦЕНКА УРОВНЯ ПЕРЕНАСЕЛЕННОСТИ ЖИЛЬЯ В УКРАИНЕ: СРАВНЕНИЕ СО СТРАНАМИ ЕС

В статье рассмотрена проблема перенаселенности жилых помещений — одна из наиболее значимых жилищных проблем, особенно для низкодоходных слоев населения и для развивающихся стран. Определение жилищных условий должно охватывать ряд факторов. Чаще всего для характеристики жилищных условий рассматривают такие основные аспекты: жилая площадь, безопасность, комфортабельность, доступность. Жилищные условия считаются неудовлетворительными, если они не могут обеспечить адекватное сосуществование того количества людей, которые в нем проживают. Перенаселенные жилищные условия значительно ухудшают качество жизни жителей. Это приводит не только к физическим неудобствам, но и к социально-психологическим проблемам. Основная причина распространности проблемы перенаселенного жилья состоит в невозможности большинства населения приобрести собственное жилье соответствующего качества. Существует целый ряд параметров, которые исследователи используют для объективной количественной оценки уровня перенаселенности жилищных условий. Наиболее распространены в мире измерения с помощью индикаторов PPR, PPB и USFPP. В данной работе анализ перенаселенности жилых помещений в Украине проведен с помощью индикатора PPR и USFPP. Также в работе сделана попытка оценить уровень перенаселенности жилья в Украине по методике ЕС (EU SILC). Ведь во многих странах Центральной и Восточной Европы уровень перенаселения составляет более 40 %. Автором исследованы количественные характеристики достаточного жилого пространства, проанализирована дифференциация населения по уровню перенаселенности жилья в разрезе местности проживания, рассчитано количество домохозяйств, жилищные условия которых соответствуют стандартам необходимого жилого пространства, осуществлено сравнение уровня перенаселенности жилья в Украине и странах ЕС.

Ключевые слова: жилищные условия, перенаселенное жилье, уровень перенаселения жилья.

Yu. A. Klymenko
graduate student, head economist
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine
01032, Kyiv, blvd. Taras Shevchenko, 60
E-mail: yuliia_klymenko@ukr.net

EVLUATION OF OVERCROWDING RATE IN UKRAINE: COMPARISON WITH THE COUNTRIES OF THE EU

The paper deals with the problem of overcrowding, one of the most significant housing problems, especially for low-income populations and for developing countries. Any definition of living conditions should cover a number of factors. Often, when describing the housing conditions the following main aspects are covered: living space, safety, comfort, accessibility. Housing conditions are considered poor if they can not provide adequate coexistence of all inhabitants. Over the last decade it has been found that overcrowded housing greatly affects the quality of life of its inhabitants. This leads not only to physical discomfort, but also to social and psychological problems. The reason for the prevalence of overcrowding in housing is the inability of most people to buy own homes of appropriate quality. There are a number of measurements that researchers use for objective quantitative assessment of the degree of overcrowding in housing. The most common is the world measure using indicators PPR, PPB and USFPP. This paper analyzes the degree of housing overcrowding in Ukraine using the indicators PPR and USFPP. The present paper focuses on analyzing the housing overcrowding rate in Ukraine by EU methodology (EU SILC). In many countries of Central and Eastern Europe the overcrowding rate is over 40%. The article gives a detailed analysis of the quantitative characteristics of sufficient living space, analyzes the differentiation of the population in terms of overcrowding in housing in terms of area of residence, calculates the number of households living conditions which meet the standard required living space. This paper focuses on comparison of overcrowding of housing in Ukraine and the EU.

Keywords: housing conditions, overcrowded housing, overcrowding rate.

Постановка проблеми. Забезпечення населення житлом є однією з найважливіших сучасних соціально-економічних проблем в Україні. Це пов'язано з відсутністю достатнього обсягу житла, насамперед, якісного. Житловий фонд, який залишився після СРСР в Україні, залишає бажати кращого: більшість житлових будинків (67,4 %) були збудовані до 1980 р., велика частка застарілого та аварійного житла, в 50 % наявного житлового фонду ніколи не було капітального ремонту. Крім того, проблема забезпеченості достатнім житловим простором залишається актуальною для переважної більшості сімей країни, особливо сімей з дітьми. При цьому ціни на ринку житла є надто високими для більшості населення. В Україні особливо актуальною дана тематика стала в останнє десятиліття, коли поляризація доходів населення досягла пікових значень, що спричинило збільшення нерівності шансів на придбання якісного житла.

Ціни на житлову нерухомість є зависокими не лише в Україні, але й в більшості країн світу (Австрія, Канада, Німеччина, Люксембург, Нова Зеландія, Швеція, Швейцарія, Велика Британія, США). Тому купують нове житло з достатньою площею переважно представники високодохідних груп. Проте проблема невідповідності реальних доходів населення вартості житла на українському ринку є більш гострою, оскільки більшість населення не має можливості накопичити необхідні ресурси на купівлю якісного житла. Так, ціни на житло в Україні ростуть швидше, ніж доходи населення: згідно з опитуванням в середньому сім'я в Україні змінює житло раз на 48 років, в той час як Європі – раз на 10–12 років, а в США – раз на 5 років [1]. Проте такі відмінності пояснюються не лише здатністю населення придбати житло, а також сукупністю інших чинників. Так, в США ринок праці є більш розвинутим, трудова мобільність населення є набагато вищою, значна кількість населення тривалий час мешкає в орендованому житлі, а власне житло купує переважно у непрацездатному віці. Українці ж змінюють житло так рідко через те, що більшість населення України за своїми доходами, заощадженнями та іншими активами не здатна самостійно забезпечити себе якісним житлом. В одному помешканні живуть представники різних поколінь, а система надання безоплатного житла, успадкована Україною з радянських часів, наразі втратила свою дієвість.

Забезпечення населення житлом адекватної якості завжди було викликом для більшості країн світу, особливо для країн, що розвиваються. Адже існує прямиий вплив поганих житлових умов на нерівність життєвих шансів населення. Проживання осіб у перенаселеному житлі – потенційно важливий аспект соціальної нерівності. Адже перенаселене житло сприяє формуванню надмірної соціальної стратифікації, впливає на соціальне благополуччя дітей і в результаті є фактором спадкової передачі соціальної нерівності.

Мета статті: здійснити аналіз житлових умов населення України та визначити ступінь перенаселеності житла в порівнянні з країнами ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує досить багато наукових праць, в яких аналізуються проблеми стану житлових умов населення. Певні аспекти соціального виключення в житлових умовах висвітлені у працях К. Артурсон (K. Arthurson), К. Якобс (K. Jacobs) [2], Б. Аткинсон (B. Atkinson), Е. Марлієр (E. Marlier), нерівності у житлових умовах досліджують П. Кінг (P. King), Д. Елбоу (D. Albouy), М. Забек (M. Zabek) [3], А. Марш (A. Marsh) розглядає житло як ринковий актив, інвестицію, в яку люди прагнуть вкладати кошти [8]. Проблематикою житлових умов в аспекті бідності населення в Україні займаються Л. Черен'юк (L. Cheren'ko) [5], І. Гнібиден-

ко (І. Ньубіденко), О. Макарова (O. Makarova) [6], В. Шишкін [7; 8], О. Васильєв (O. Vasil'ev) [9] та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні проблема доступного якісного житла стоїть особливо гостро. Згідно з даними Інституту соціології НАН України [10], понад третині населення (33, 9 %) України «не вистачає хорошого житла». Згідно з результатами дослідження, проведеного у грудні 2016 р. соціологічною групою «Рейтинг», трохи менше половини опитаних оцінюють свої житлово-побутові умови як «середні», більше третини – як «комфортні», кожен п'ятий – як «погані». Саме тому визначення критеріїв якісного житла є важливим для аналізу нерівностей в житлових умовах.

При характеризуванні житлових умов, як правило, розглядають такі основні аспекти: житлова площа, безпека, комфортабельність, доступність. Одним із елементів якості житла є наявність у помешканні достатньої площі для кожного члена сім'ї. Рівень перенаселення житла – індикатор характеристики достатнього житлового простору, що оцінює частку людей, які живуть в перенаселеному житлі.

У багатьох міжнародних дослідженнях рівня життя розраховується показник перенаселеності житла. Найбільш поширеним є вимірювання перенаселеності в житловому приміщенні шляхом розрахунку кількості осіб на кімнату (*PPR – persons per room*). Але цей показник не враховує розмір кімнати і наявні в ній зручності, доступні для мешканців, тобто якісні характеристики житлового приміщення. Також залишається поза увагою статеві-віковий склад членів домогосподарства.

Показником перенаселеності житла також є результат розрахунку кількості осіб на спальну кімнату *PPB – persons per bedroom*, де не враховуються житлові кімнати спільного користування, стандартом вважається навантаження до 2 осіб на спальну кімнату [11]. Даний показник може розраховуватися або як просто співвідношення жителів до кількості спальних кімнат або з урахуванням структури домогосподарства. Індикатор кількості осіб на спальню (*PPB*) доцільно використовувати, наприклад, коли метою дослідження є вивчення показників захворюваності в житлових умовах.

Тому для всеохопного аналізу перенаселеності варто враховувати не тільки кількість осіб на кімнату, а й житлову площу цієї кімнати. Від площі кімнати залежить кількість особистого простору мешканців, а це впливає не лише на психологічний стан осіб, а також на поширення певних видів захворювань. У країнах ЄС використовується показник *Unit Square Footage Per Person (USFPP)*, основою якого є певне порогове значення кількості квадратних метрів площі на одну особу в житловому приміщенні.

Застосовуючи ці показники в Україні треба пам'ятати, що всі дослідження містять дані лише про кількість кімнат, про спальні дані відсутні. Тобто порахувати можна лише кількість осіб на кімнату (*PPR*). В Україні показник *PPR* в середньому становить 1,4 особи на одну кімнату. Навантаження понад дві особи на кімнату в Україні спостерігається у 16,5 % домогосподарств. Показник *USFPP* також можна розрахувати для України. Так, середній розмір житлової площі на одну особу в місті у 2014 р. становив 17,8 м², у селі 23,3 м². Ці середні значення відповідають стандартам України, проте вимірюючи площу житла на особу варто враховувати ще й якісні характеристики житла. Для порівняння, середнє значення житлової площі на одну особу в Канаді становить 72 м², в Німеччині 55 м², в Іспанії 35 м², в Китаї 20 м².

У багатьох країнах прописані певні стандарти житлових умов. В Україні до 1 січня 2017 р. діяли радянські санітарні норми житла – мінімальний розмір житлової площі, що припадає на одну особу і необхідний для її нормальної життєдіяльності. Нині це

поняття фактично вилучається з української законодавчої бази. В більшості західних країн санітарних норм не існує давно. Проте, згідно з міжнародним стандартом ООН, на кожну людину має припадати не менше 30 м² від загальної площі житла.

В Україні не існує житлового кодексу, а діють соціальні норми житла, прописані ще в Житловому кодексі УРСР, згідно зі ст. 47 якого норма житлової площі встановлюється в розмірі 13,65 м² на одну особу. Крім цього, норми житлової площі встановлюються ще й на локальному рівні, але вони не можуть бути нижчими за 13,65 м² на одну особу. Для порівняння: в Лондоні мінімальний стандарт житлової площі на одну особу становить 37 м². У 2014 р. 42,4 % домогосподарств мешкали в житлі з житловою площею менше 13,65 м² на особу (рис. 1).

Серед домогосподарств, де житлова площа на одну особу менше 13,65 м², навантаження понад дві особи на кімнату спостерігається у 40,2 %. У такому випадку житлові приміщення є не лише перенаселеними, а й такими, що можуть шкодити здоров'ю жителів.

У світі існує декілька підходів до розрахунку перенаселеності житла. Перенаселеність вважається допустимою в багатьох країнах. Наприклад, згідно зі стандартами житла у Великій Британії, перенаселення дозволяється у таких випадках:

- у домогосподарстві є тимчасові мешканці (наприклад, якщо один з членів вашої сім'ї приходить, щоб пожити у вашому житлі протягом короткого проміжку часу);
- у випадку природного зростання кількості членів домогосподарства, тобто коли в домогосподарстві є дитина/діти до 1 року, які не враховуються в розрахунках перенаселення;
- у випадку ліцензованого перенаселення, коли влада дала дозвіл на такі види житлових приміщень (наприклад, ліцензійні хостели).

Дуже поширеним є підхід до аналізу перенаселеності житла в контексті його впливу на здоров'я мешканців. Згідно зі звітом, опублікованим в Університеті Каліфорнії в Берклі – *Group Health Impact*, перенаселеність житла пов'язана з підвищеним ризиком розвитку хвороб, злочинністю, соціальним виключенням, з погіршеним

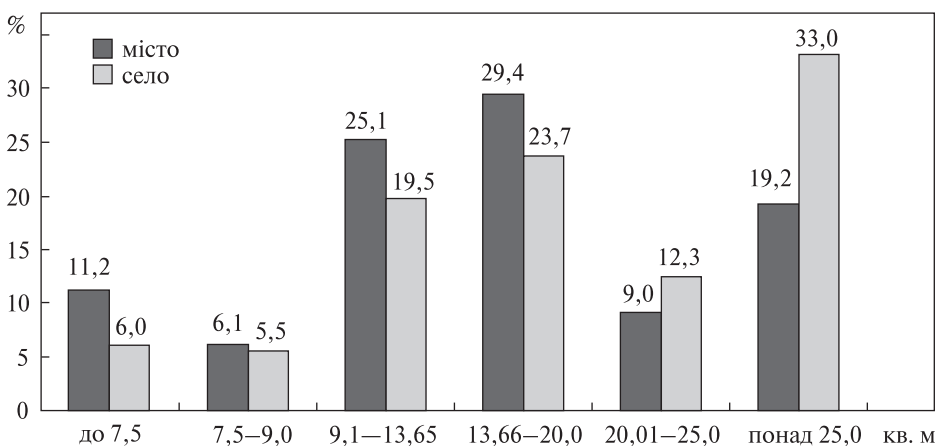

Рис. 1. Розподіл міських та сільських домогосподарств за розміром житлової площі на одну особу, 2014 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних Державної служби статистики України [12].

психічним здоров'ям, зниженням рівня безпеки, фізичного благополуччя жителів, сусідів і гостей. Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) стверджують, що майже 40 % житла в країнах, що розвиваються, перебуває в незадовільному стані. ВООЗ надає свої стандарти перенаселеності житла: житлові стандарти порушуються, коли дві особи протилежної статі (які не є подружжям) сплять в одній кімнаті. Тобто кількість наявних спальних кімнат у житлі є меншою за кількість необхідних кімнат. У згаданих вище методиках діти до 12 місяців не враховуються взагалі, а діти до 10 років враховуються як 0,5 особи. Тобто в формулах для вимірювання рівня перенаселення застосовується поняття еквівалентного дорослого.

У більшості країн ЄС для оцінки ступеня перенаселеності житла використовується методика *Eurostat* (на основі даних обстеження *EU SILC*). Згідно з цією методикою рівень перенаселення визначається як частка людей, які живуть у перенаселеному житлі. Перенаселене житло визначається за кількістю доступних для домогосподарства кімнат, залежить від розміру та складу домогосподарства, а також віку його членів. Згідно з методикою ЄС, для аналізу враховують усі кімнати, за винятком кухонь. Людина вважається такою, яка живе в переповненому домогосподарстві, якщо воно не має в своєму розпорядженні мінімальної кількості кімнат, а саме [13]:

- одна загальна кімната для домогосподарства;
- одна кімната на подружжя в домогосподарстві;

Таблиця 1. Рівень перенаселення житла за стандартами *Eurostat*, залежно від складу домогосподарства (за типом населеного пункту), %

Тип домогосподарства	Рівень перенаселення, %		
	Україна	місто	село
Подружжя	11,0	14,8	4,0
Самотні дорослі*	24,4	34,0	7,8
Подружжя і самотні дорослі	27,0	29,8	22,8
Подружжя і діти до 12 років	26,7	35,3	16,7
Подружжя і 1 або 2 дитини до 12 років	26,5	35,0	16,6
Подружжя і 3 або 4 дитини до 12 років	34,5	46,7	23,1
Пдружжя, де 1 або 2 дитини до 12 років і 1 дитина 12–17 років	82,1	87,9	73,4
Подружжя, де 1 або 2 дитини до 12 років і 2 дитини 12–17 років	99,8	100,0	99,6
Подружжя, 2 дитини до 12 років і самотні дорослі	85,6	86,6	84,9
Подружжя, 1 дитина до 12 років або 1 дитина 12–17 років та самотні дорослі	83,7	84,5	81,4
Самотні дорослі і діти до 12 років (1 або 3 дитини)	91,7	93,0	90,0
Самотні дорослі і діти до 12 років (2 дитини)			
Самотні дорослі і діти від 12–17 років	59,0	59,0	59,0
Самотні дорослі і 1 дитина до 12 років або 12–17 років	88,2	88,7	87,2

* Якщо врахувати, що на 1 дорослого 2 кімнати.

Джерело: розраховано автором на базі даних обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД), яке проводиться Держстатом України на постійній основі з 1999 р.

- одна кімната для кожної самотньої людини віком 18 років або більше;
- одна кімната на двох дітей однієї статі віком від 12–17 років;
- одна кімната для кожної дитини віком від 12–7 років, якщо вони не враховані в попередній категорії (діти різної статі);
- одна кімната на пару дітей віком до 12 років.

У цій статті розрахунок рівня перенаселення житла виконано на основі європейської методики *Eurostat* (на основі даних обстеження *EU SILC*). Тобто показник розраховано шляхом порівняння для кожного домогосподарства загальної кількості наявних кімнат із тією мінімальною кількістю кімнат, яка є необхідною для статевовікового складу кожного домогосподарства згідно зі стандартами *Eurostat*. Якщо загальна кількість наявних кімнат у домогосподарстві є нижчою за мінімальну кількість необхідних кімнат, то домогосподарство характеризується як перенаселене.

В Україні можна поррахувати рівень перенаселеності житла лише за даними Обстеження умов життя домогосподарств. Останнє обстеження, де наявні змінні щодо якості житлових умов, виконано в 2014 р., тому для порівняння з країнами ЄС проаналізовано стан житлових умов у 2014 р. (табл. 1). Варто зазначити, що деякі з індикаторів перенаселеності житла *EU SILC* неможливо поррахувати для України на основі ОУЖД через обмеженість зібраних даних, наприклад, важко встановити стать дітей у розрахунках. Нижче наведено дані про рівень перенаселення в домогосподарствах різного складу. Згідно з даними табл. 1, найкраща ситуація в домогосподарствах, які складаються лише з подружжя, подружжя і декількох дітей до 12 років (на 2 дітей одна кімната за стандартами). У домогосподарствах, де є подружжя і 3 або 4 дитини до 12 років, рівень перенаселення вражає, майже немає домогосподарств з житловими умовами відповідно до стандартів.

Рівень перенаселених домогосподарств тим вищий, чим більший розмір домогосподарства. В Україні найгірша ситуація з перенаселеними житловими умовами в домогосподарствах з дітьми, особливо, коли дітей декілька. Більшість неповних і багатодітних сімей (троє або більше дітей) мешкають у перенаселеному житлі, а також коли в домогосподарстві мешкають подружжя і самотні особи та декілька дітей. Варто відмітити, що проживання в перенаселеному житлі найбільше впливає на дітей. Так, у Франції існують дослідження зв'язку перенаселеності житла і результатів шкільного навчання дітей таких домогосподарств.

Варто зазначити, що іноді домогосподарство складається лише з одного самотнього дорослого (таких домогосподарств у 2014 р. було 22,6 %), тоді можливі дві ситуації. Перша – якщо рахувати що на одного самотнього дорослого має бути одна кімната, в такому випадку відповідно до виконаного автором дослідження в Україні дуже великий відсоток самотніх домогосподарств, які мають понаднормову площу житла (тобто кількість наявних кімнат перевищує кількість необхідних) – це 75 % в Україні і 92,2 % в селах (табл. 2). Друга ситуація – якщо рахувати на одного самотнього дорослого дві кімнати (тобто одна кімната на особу і одна кімната на домогосподарство), в такому випадку рівень перенаселення становить 36,8 % в Україні, а в житлах з понаднормовою площею мешкає 38,9 % домогосподарств, які складаються з одного дорослого.

Згідно з даними *Eurostat* [13], рівень перенаселення найвищий у Румунії, найнижчий у Бельгії (рис. 2). У 2014 р. в ЄС 17,1 % населення жили в перенаселених домашніх господарствах, тобто вони мали недостатність житлового простору, враховуючи розмір домогосподарства.

Таблиця 2. Частка домогосподарств, житловий простір яких перевищує стандарти Eurostat, залежно від складу домогосподарства за типом населеного пункту, %

Тип домогосподарства	Домогосподарства, житловий простір яких перевищує стандарти Eurostat, %		
	Україна	місто	село
Лише подружжя	38,9	38,3	26,9
Лише самотні дорослі*	76,5	66,0	92,2
Лише самотні дорослі (якщо врахувати що на 1 особу має бути 2 кімнати)	36,8	34,0	41,6
Подружжя і самотні дорослі	28,9	17,4	45,8
Подружжя і діти до 12 років	32,6	21,2	45,9
Подружжя і 1 або 2 дитини до 12 років	33,4	21,6	47,3
Подружжя і 3 або 4 дитини до 12 років	1,9	3,1	0,0
Подружжя, де 1 або 2 дитини до 12 років і 1 дитина 12–17 років	5,5	3,2	12,1
Подружжя, де 1 або 2 дитини до 12 років і 2 дитини 12–17 років	0,2	0,0	0,4
Подружжя, 2 дитини до 12 років і самотні дорослі	4,0	5,5	3,0
Подружжя, 1 дитина до 12 років або 1 дитина 12–17 років та самотні дорослі	1,8	1,1	3,1
Самотні дорослі і діти до 12 років (1 або 3 дитини)	4,0	3,0	5,3
Самотні дорослі і діти 12–17 років	13,0	12,5	13,8
Самотні дорослі і 1 дитина до 12 років або 12–17 років	1,7	2,2	1,1

* Якщо рахувати, що на одного самотнього має бути одна кімната.

Джерело: розраховано автором на базі даних обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД), яке проводиться Держстатом України на постійній основі з 1999 р.

Серед держав-членів ЄС, у Румунії кожен другий мешкає в перенаселеному житлі (52,3 % населення). Високі частки населення, що проживає в переповнених домогосподарствах, зареєстровано в Угорщині (44,6 %), Польщі (44,2 %), Болгарії (43,3 %), Хорватії (42,1 %), Латвії (39,8 %) та Словаччині (38,6 %) [13].

Згідно з розрахунками автора, в Україні рівень перенаселення вищий (рис. 3), ніж в країнах ЄС: понад половина домогосподарств мешкає в перенаселеному житлі, яке не відповідає стандартам ЄС. Звісно, можливі певні похибки розрахунків через те, що в Україні немає бази даних, на основі якої можна адекватно проаналізувати всі кількісно-якісні характеристики житлових умов з урахуванням вимог ЄС. Державна служба статистики України має відомості лише про розподіл домогосподарств, що займають одну чи декілька кімнат, за кількістю осіб, при цьому жодним чином не враховується склад домогосподарства та його статево-вікова структура.

Зрозуміло, що частка перенаселених домогосподарств є досить високою навіть у високодохідних групах, хоча порівняно з бідними домогосподарствами вона є дещо нижчою. Порівняння за децильними групами не враховує якісних характеристик житла (які є кращими в високодохідних групах) і перенаселення сприймається

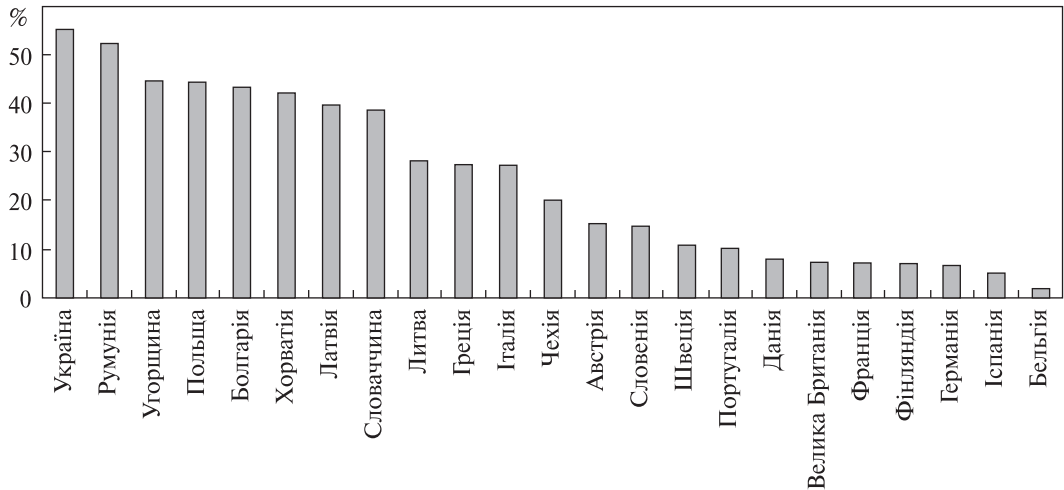

Рис. 2. Порівняння рівня перенаселення домогосподарств в Україні та країнах ЄС, 2014 р.

Джерело: побудовано автором на базі даних ОУЖД і даних *EU Silc*, 2014 [13].

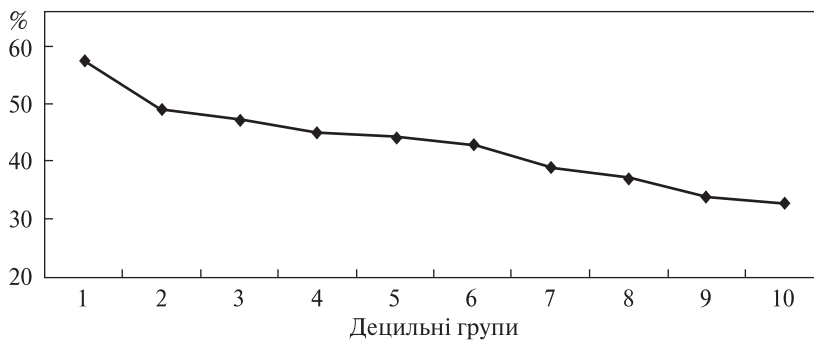

Рис. 3. Рівень перенаселення домогосподарств за децильними групами

Джерело: побудовано автором на базі даних ОУЖД.

просто як наявність меншої кількості кімнат, ніж необхідно для певного складу домогосподарства.

Висновки. Аналізування рівня перенаселеності житлових приміщень в Україні, визначеного за методикою *Eurostat*, та його порівняння з країнами ЄС дало змогу отримати такі результати.

Ситуація з рівнем забезпеченості житловою площею за стандартами ЄС є найбільш адекватною в домогосподарствах без дітей. Серед домогосподарств, які складаються лише з одного самотнього дорослого, перенаселеними є лише кожне четверте домогосподарство. Що стосується рівня перенаселеності житлових приміщень у розрізі типу населеного пункту, то ситуація в сільській місцевості значно краща (в середньому на 25 % за аналогічні домогосподарства в міській місцевості).

Серед сільських домогосподарств більше половини мають кількість кімнат більшу за необхідну. Це можна пояснити великою кількістю домогосподарств, які складаються з самотніх літніх людей.

Розрахунок рівня перенаселеності свідчить, що ситуація в Україні подібна до ситуації у країнах ЄС з найнижчими доходами: рівень перенаселеності складає 54,1 %, (наприклад, у Румунії 52,3 %). Проте у порівнянні з більшістю країн ЄС ситуація виглядає вкрай негативною, оскільки половина населення мешкає в житлі з кількістю кімнат, що не відповідає стандартам. В ЄС у середньому цей показник складає 16,7 %.

Дослідження доводять, що рівень перенаселеності має чітку залежність від рівня поточних ресурсів домогосподарств – із кожною наступною децильною групою знижується його значення. Рівень доступності купівлі житла та покращення житлових умов в Україні не дає змоги навіть заможним домогосподарствам (представникам найвищих децильних груп) досягати середніх значень ЄС.

Незважаючи на значимість даної тематики, в сучасній житловій політиці держави мало уваги приділяється проблемі перенаселеності житла українців. Для більшості населення поліпшення житлових умов в найближчі роки є нереальним через низькі споживчі можливості.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ковалевська О.П. Житлові умови населення в системі характеристик якості життя / О.П. Ковалевська // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. – № 3. – С. 5.
2. Jacobs K., Arthurson K., Hulse K., Spinney A. At home and in place? The role of housing in social inclusion // AHURI. – 2011. – р. 7–11.
3. Albouy D., Zabeck M. Housing inequality, Cambridge, January 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://davidalbouy.net/housinginequality.pdf>
4. Marsh A. Social exclusion and housing: a relationship in need of elaboration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radstats.org.uk/no076/marsh.htm>
5. Рівень життя населення України / за ред. Л.М. Черенько ; НАН України ; Ін-т демографії та соц. дослідж.; Держ. комітет статистики України. – К. : Консультант, 2006. – 428 с.
6. Макарова О.В. Житлові умови як ключовий аспект якості життя в Україні // Вісник Національної академії наук України. – 2015. – № 6. – С. 28–33.
7. Шишкін В.С. Бідність населення України за житловими умовами / В.С. Шишкін. // Демографія та соціальна економіка. – 2016, – № 1 (26). – с. 51–64. – doi: <https://doi.org/10.15407/dse2016.01.051>
8. Шишкін В.С. Статистична оцінка ступеня задоволеності домогосподарств України житловими умовами // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. – 2016. – Вип. 18–19. – С. 96–102.
9. Васильєв О.А. Теоретико-методологічні аспекти диференціації населення за умовами життя / О. А. Васильєв // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – Том 1, №4. – с. 263–272 [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_4_1/263-272.pdf.
10. Додатки до моніторингового опитування «Українське суспільство – 2015» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php
11. Blake K.S., Kellerson R.L., Simic A. Measuring Overcrowding in Housing / U.S. Department of Housing and Urban Development, September, 2007. – р. 4–12.
12. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2015 році. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – с. 28.
13. Housing conditions in 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7086099/3-23112015-AP-EN.pdf/a3cba175-0776-4063-86d4-c475b1c7454c>

REFERENCES

1. Kovalevs'ka, O.P. (2011). Zhytlovi umovy naselennya v systemi kharakterystyk yakosti zhyttya [Housing conditions of the population in the system of quality of life characteristics] *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok - Public administration: improvement and development*, 3 [in Ukrainian].
2. Jacobs, K., Arthurson, K., Hulse, K., & Spinney, A. (2011). *At home and in place? The role of housing in social inclusion*, AHURI [in English].
3. Albouy, D., & Zabek, M. (2016). *Housing inequality*. Cambridge [in English].
4. Marsh, A. (n.d.). Social exclusion and housing: a relationship in need of elaboration. *radstats.org.uk*. Retrieved from: <http://www.radstats.org.uk/no076/marsh.htm> [in English].
5. Cherenko, L.M. (Eds.). (2006). *Riven zhytlyanaselelnya Ukrainy [The living standards of the population of Ukraine]*. NAS of Ukraine; Institute of demography and social studies, State Statistics Service of Ukraine. Kyiv : Konsultant [in Ukrainian].
6. Makarova, O.V. (2015). Zhytlovi umovy yak klyuchovyy aspekt yakosti zhyttya v Ukraini [Housing conditions as a key aspect of quality of life in Ukraine]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 6, 28-33. [in Ukrainian].
7. Shyshkin, V.S. (2016). Bidnist' naselennya Ukrainy zazhytlovymy umovamy [Poverty of Ukraine's population in terms of living conditions]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and social economy*, 1 (26), 51-64. - doi: <https://doi.org/10.15407/dse2016.01.051> [in Ukrainian].
8. Shyshkin, V.S. (2016). Statystychna otsinka stupenya zadovolenosti domohospodarstv Ukrainy zhytlovymy umovamy [Statistical estimation of the degree of satisfaction of Ukrainian households with housing conditions]. *Prykladna statystyka: problemy teorii ta praktyky - Applied statistics: problems of theory and practice*, 18-19, 96-102 [in Ukrainian].
9. Vasyl'yev, O.A. (2010). Teoretyko-metodolohichni aspekty dyferentsiatsiyi naselennya za umovamy zhyttya [Theoretical aspects of population differentiation under the terms of life]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu - Bulletin of Khmelnytsky National University*. Retrieved from: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_4_1/263-272.pdf [in Ukrainian].
10. Dodatki do monitoringovogo opituvannya «Ukrayinske suspilstvo – 2015» [Annexes to the monitoring survey «Ukrainian society – 2015»]. (2015). *i-soc.com.ua*. Retrieved from: http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php [in Ukrainian].
11. Blake, K.S., Kellerson, R.L., & Simic, A. (2007). *Measuring Overcrowding in Housing*, U.S. Department of Housing and Urban Development [in English].
12. *Sotsialno-demografichni harakteristiki domogospodarstv Ukrainy u 2015 rotsi [Socio-demographic characteristics of households in Ukraine in 2015]*. (2015). Kyiv : State Statistics Office of Ukraine [in Ukrainian].
13. Housing conditions in 2014. (n.d.). *ec.europa.eu*. Retrieved from: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7086099/3-23112015-AP-EN.pdf/a3cba175-0776-4063-86d4-c475b1c7454c> [in English]

Стаття надійшла до редакції журналу 26.04.2017.